

CAPITOLUL 1

Prezentarea conceptelor fundamentale

În operele filosofilor antici, una din principalele preocupări era legată de modul în care omul se raportează la cetate, care este legătura dintre ei și care este rolul acesteia. „Pentru cetățeanul obișnuit, echivalentul modern al cetății este țara, dar pentru teoretician acest echivalent este reprezentat de unitatea dintre stat și societate, care devine societate pur și simplu, dar și civilizație sau cultură...într-o anumită privință, statul este superior societății; el se întemeiază pe dorințele și nevoile egale pentru toți cetățenii...”¹

Prima formă politică o reprezintă *polis-ul*, *cetatea*. Cetatea reprezintă condiția pentru a stabili o bază nouă, o viață politică în care indivizii guvernează ei înșiși. Această nouă bază a căpătat diverse forme, deoarece există mai multe modalități de a guverna. Cu alte cuvinte, cetatea creează posibilitatea unei guvernări potrivit unui anumit regim.²

¹ Leo Strauss, *Cetatea și omul*, traducere Radu Pavel Gheo, Editura Polirom, 2000, pp. 39-40

² Pierre Manent, *Metamorfozele cetății. Eseu despre dinamica Occidentului*, traducere Mona Antohi, Editura Humanitas, București, 2012, p. 24

În viziunea antică, realizarea dreptății, care este binele suprem, însemna ca *înțelepții* să conducă, să fie regi în cetate. Deși dificil de realizat, ideea poate fi pusă în aplicare într-un singur mod: atunci când *adevărații filosofi* vor governa. O cetate a dreptății se poate crea doar cu persoane educate care știu adevărul și trăiesc în spiritul adevărului, fără să fie afectați de aspectul sordid al politicii cotidiene, dezinteresate de putere sau ar lua puterea doar din necesitate.³ Această viziune este o proiectare a idealului de guvernant. Cum ar trebui să conducă un lider cetatea? Trecând în revistă teoriile propuse de-a lungul timpului, vom observa că ideea de conducător diferă de la o epoca la alta. Teoriile *agorei* grecești nu devin desuete niciodată. Azi se propun coduri etice ale elitei politice, respectate mai mult sau mai puțin, deoarece societatea este într-o permanentă schimbare, uitând de încercările care au dat naștere ideii de *cetate*.

Conceptul de societate a fost explicat în sociologie și în filosofia socială, ca reprezentând ansamblul de persoane care au în comun aceeași cultură și un teritoriu comun. Aceasta nu servește doar pentru conservarea biologică a individului, ci și promovării și realizării nevoilor sale culturale.⁴

Modalitatea prin care societatea își asigură realizarea întregii activități umane, funcționarea de ansamblu, este

³ Cecilia Tohăneanu, *Introducere în etica politică*, Editura Pro Universitaria, București, 2013, pp. 16-19

⁴ Ion Craiovan, Monica Istrate, *Ipostazele justiției*, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 222

reprezentată de putere în forma sa generală, și anume: puterea socială, fiind capacitatea pe care o are un individ sau grup de a-și impune voința altor persoane, în vederea efectuării unor acțiuni privind dirijarea societății spre anumite scopuri. Autoritatea politică este o față a puterii politice și înseamnă forma concretă de manifestare a puterii, iar legitimitatea politică este un principiu potrivit căruia un sistem de guvernământ, puterea politică se realizează în conformitate cu dreptul conferit de guvernanți, cu recunoașterea acestui drept de către cetățeni.⁵

Autoritatea se poate prezenta sub două forme: cea consensuală, capacitatea de stimulare și de atragere a consensului din partea altei persoane; iar a doua formă se raportează la valori, pentru că autoritatea este influența unor indivizi asupra altora, ca rezultat al conformării lor la sistemul de valori ale comunității. Aceste forme au ca rezultat legitimitatea care vizează capacitatea justificată de a deține puterea, iar legalitatea vizează exercitarea puterii în conformitate cu legile adoptate.⁶

Trebuie să se facă diferență între putere, capacitatea indivizilor sau a unor grupuri de a-și impune interesele, chiar dacă ceilalți se opun, folosind forța, și autoritate, care presupune folosirea în mod legitim a puterii de către guvern; cei care se supun autorității acestuia consimt la

⁵ Călin Vâlsan coord., *Politologie*, Editura ASE, București, 1994, pp. 59-66

⁶ Domenico Fisichella, *Știința politică. Probleme, concepte, teorii*, traducere Victor Moraru, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 64-65; a se vedea și B. de Jouvenel, *De la souveraineté à la recherche du bien politique*, Gêin, Paris, 1955

acesta.⁷ De foarte multe ori guvernele s-au lovit de obstacolul susținerii din partea populației. Un guvern care nu mai are susținerea populației trebuie să renunțe la putere.

Jean Jacques Rousseau vorbește de un pact care există între corpul public și particulari, fiind un angajament reciproc, un pact social care cuprinde un singur angajament care poate da putere celorlalte: cine refuză să se supună voinței generale, va fi constrâns de întreg corpul social, ceea ce reprezintă că va fi obligat să fie liber. Renunțând la dependențele personale, omul devine cetățean al patriei, fiind singurul element care legitimează angajamentele civile.⁸

Cetățenii înțeleg să se supună autorității atâta vreme cât aceasta le reprezintă interesele, în momentul în care se comite o nedreptate, cetățenii sunt îndreptățiți să se opună. Nesupunerea nu este agreată de nicio guvernare. În aceste circumstanțe, cui încredințăm puterea și cât anume suntem dispuși să îi cedăm celui /celor care guvernează? Încrederea individului trebuie să fie fără limite? Sunt întrebări care trebuie să frământeze orice individ care trebuie să fie participant la viața *cetății*.⁹ Încă de la primele forme de organizare, omul manifestă

⁷ Anthony Giddens, *Sociologie*, traducere Radu Săndulescu, Vivia Săndulescu, Editura ALL, București, 1997, pp. 368-369

⁸ Jean Jacques Rousseau, *Despre contractul social sau Principiile Dreptului Politic*, traducere N. Dașcovici, Editura Mondero, București, 2007, p. 36

⁹ A se vedea și Cătălina Szekely, *Civil disobedience – a possible solution in achieving justice*, Jus et Civitas, A Journal of Social and Legal Studies Vol. II (LXVI) Issue 1, 2015, pp. 47-55

nevoia unei securități juridice reprezentând o stare de siguranță a individului dată de normativitatea juridică, având ca fundament respectarea prescripțiilor sale. Aceasta este consecința protecției juridice a valorilor sociale, a libertăților omului și a acțiunilor sale legitime, astfel încât să permită existența libertăților. Este cert că această securitate juridică este relativă deoarece există o serie de obligații, de interdicții.¹⁰

Asigurarea respectării acestor libertăți se face prin impunerea unui sistem de reguli care sunt obligatorii pentru toți membrii societății. Acestea fiind spuse, pare a fi rezolvată problema legată de nesupunerea socială. Doar că lucrurile nu sunt simple. Dacă o normă este nedreaptă, toți cetățenii trebuie să se ridice împotriva acelei reguli pentru că întreg fundamentul dreptului este fisurat. Dreptul se bazează pe asigurarea obedienței din partea cetățeanului. În esență, acest lucru nu este rău, mai ales că are drept argument suprem sacrificiul pe care îl face Socrate pentru respectarea ordinii de drept. Există acest mic impediment legat de realizarea justiției sociale, de ce este drept. „Cei mai mulți dintre teoreticienii au determinat statul nu doar prin sarcina de a impune dreptatea, ci și cu ajutorul unui mijloc rezervat statului pentru a atinge acest scop, și anume de a împiedica și de a pedepsi prin apel la violență încălcări ale dreptății. O asemenea acțiune este legitimă atâta vreme cât fiecare instituție sau persoană, al cărei scop este impunerea dreptății, ținând seama de

¹⁰ Ion Craiovan, *Tratat de teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 508

tendința evidentă a oamenilor de a nu o respecta-cel puțin uneori, are nevoie de un mijloc de impunere prin constrângere a respectării dreptății.”¹¹ Analizând cele afirmate mai sus, se poate deduce faptul că acest silogism funcționează și invers. Dacă statul este legitimat să acționeze prin impunerea cu forța coercitivă a normelor prin care se realizează dreptatea, înseamnă că și cetățeanul este la rândul său îndreptățit să se opună oricărui derapaj din partea statului. Este corect, este drept să acționeze astfel. Conceptul de obediență nu trebuie privit în sensul supunerii oarbe, fără discernământ, deoarece plecăm de la ipoteza falsă că cetățeanul devine un subiect fără voință, fără verticalitate. Nu acesta este modelul cetățeanului. Există exemple nenumărate de-a lungul istoriei care demonstrează că există o diferență între mase și individ. Individul poate fi implicat în viața societății, masele pot fi manipulate și lipsite de voință și de cele mai multe ori complice fără voie la nedreptățile care se pot realiza. De aceea, regimul politic influențează modul de prezentare a societății, dar și a conceptelor prezentate mai sus. Într-un regim autoritar, dictatorial, convingerea se obține prin constrângere care are la bază încălcarea drepturilor și a libertăților cetățenești. „Știința politică modernă se interesează atât de puțin de clasificarea regimurilor, fiindcă, bineînțeles, pentru ea un singur regim este legitim, și anume regimul democratic. Acesta e fondat pe participarea tuturor în măsura în care nimeni, fără o

¹¹ Ion Craiovan, Monica Istrate, *op. cit.*, p. 81

sanctiune motivată, nu este privat în acest regim de drepturile civice. În practică, majoritatea este cea care guvernează sau decide cine va governa.”¹²

Regimul democratic garantează, cel puțin în aparență, respectarea acestor drepturi și libertăți. În primul caz, nesupunerea socială pare o reală soluție, iar analiza se poate realiza în jurul metodelor prin care se desfășoară această nesupunere civică. Societatea are nevoie de organizare, trebuie să fie guvernată de lege, dar este important modul în care această lege reflectă valorile societății respective. Națiunea este suverană, dar își mandatează reprezentanți să acționeze în numele ei. Le încredințează puterea, care trebuie să fie legitimă. Legitimitatea puterii nu rezultă doar din sprijinul majorității populației, trebuie să se sprijine pe lege. Trebuie să aibă autoritate. În același timp se aduce în discuție aspectul legat de justiție, de echitate socială. Pornind de la ideea lui Thoreau de nesupunere socială atunci când legea este nedreaptă, preocuparea majoră este pentru promovarea ideii de dreptate, nu neapărat pe cea de supunere oarbă. Se trece peste abordarea clasică, socratică a acceptării chiar și a unei nedreptăți pentru a respecta ordinea, pentru a evita haosul. Nesupunerea socială trebuie să fie pașnică și se adaptează schimbărilor din societate.

Societatea trebuie să funcționeze după regulile democratice. Acest lucru presupune respectarea drepturilor și a libertăților individului și în schimb individul se *obligă* să

¹² Pierre Manent, *op. cit.*, p. 72

respecte normele juridice adoptate pentru a organiza o societate echilibrată. J.J. Rousseau vorbește despre o societate ideală și despre cum ar trebui aceasta să funcționeze: „Aș fi ales însă o republică în care indivizii se vor fi mulțumit să aprobe legile și să hotărască împreună, sub supravegherea conducătorilor, asupra celor mai importante treburi publice, înființând tribunale respectate și făcând cu grijă distincție între diversele lor departamente; în care, an după an, ei ar alege pe cei mai capabili și mai cinstiți dintre concetățeni, pentru administrarea justiției și guvernarea statului.”¹³

Este necesar să se facă diferența între autoritate, ca structură organizatorică a statului, și autoritate, în sensul de capacitatea unui guvern, grup etc., de a convinge sau de a se impune în fața altui grup.

Conceptul de autoritate publică este abordat în literatura de specialitate și are mai multe definiții, după cum urmează:

„autoritatea publică, în sens restrâns, reprezintă acel organ al statului sau al unității administrativ-teritoriale, care este investit cu prerogative de putere publică, constituit prin lege sau în baza acesteia, prin care se realizează activități specifice exercitării celor trei clasice puteri în stat sau alte activități prevăzute de lege, prin intermediul cărora se satisfac anumite interese generale. În sens larg, noțiunea include și persoanele juridice de drept privat care

¹³ Jean Jacques Rousseau, *Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni*, traducere Codruța-Ioana Ivaniuc, Editura Best Publishing, București, 2001, pp. 11-12